

KRITICKÉ A PSEUDOKRITICKÉ MYŠLENÍ II

BKSC041 Sociologie

BVSC021p Sociologie a sociální psychologie

Mgr. Tatiana Malatincová, Ph.D.

Ústav psychologie a psychosomatiky LF MU

JAK VYPADÁ
PŘÍSTUP
KRITICKY
MYSLÍCÍHO
ČLOVĚKA?

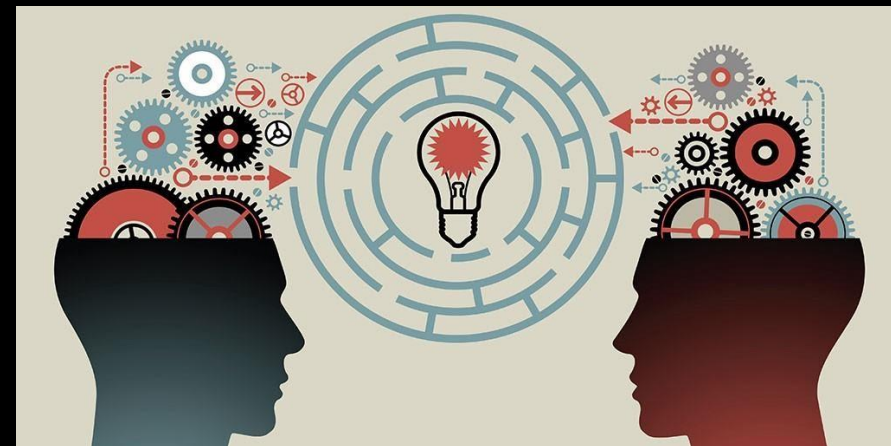
1. ZÁKLADEM JSOU DŮKAZY!

- Kritická debata není o „vyvážené prezentaci názorů“ (jaké by to mělo dopady?), nýbrž o hodnocení relevantních důkazů.
- Kdokoli přichází s výrokiem, musí sám poskytnout důkazy. **Neplatí, že výrok má být považovaný za pravdivý, dokud ho oponent nevyvrátí!** (= běžná strategie konspirátorů a pseudovědců)
- Výroky bez důkazů nebo možnosti ověření jsou čiré spekulace a nemohou být brány jako argumenty! Rozlišování podložených výroků a spekulací je naprosto klíčové.
- Věrohodnost zdroje informace – **co to znamená?**

2. VÝROKY A DŮKAZY VŠECH STRAN JSOU HODNOCENY SPOLEČNĚ!

- V kritické diskusi se klade stejný důraz na prezentaci argumentů jako na analýzu protiargumentů.
- Pro každou debatu je nutno identifikovat **společnou půdu** – tvrzení (např. hodnoty), na nichž se strany shodují.
- Je naprosto nezbytné, aby každá strana interpretovala tvrzení a důkazy druhé strany **v co nejlepším světle**, s respektem je vyslechla a snažila se jim porozumět tak, jak je oponent zamýšlel. Nevstřícnost a snaha znemožnit oponenta jsou pro kritickou diskusi naprosto destruktivní. **Proč?**

INFORMAČNÍ VÁLKA – CO TO JE A CO JE JEJÍ CÍLEM?

NÁSTROJE MANIPULACE VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ I: PŮSOBENÍ NA EMOCE PUBLIKA

- Útok „ad hominem“ (diskreditace)
- Útok „tu quoque“
- Přímé zesměšňování („ab absurdo“)
- „Otrava studny“
- Argument šikmou plochou
- Falešná analogie
- Falešná dichotomie
- Zástupný problém
- Nastrčený protiargument

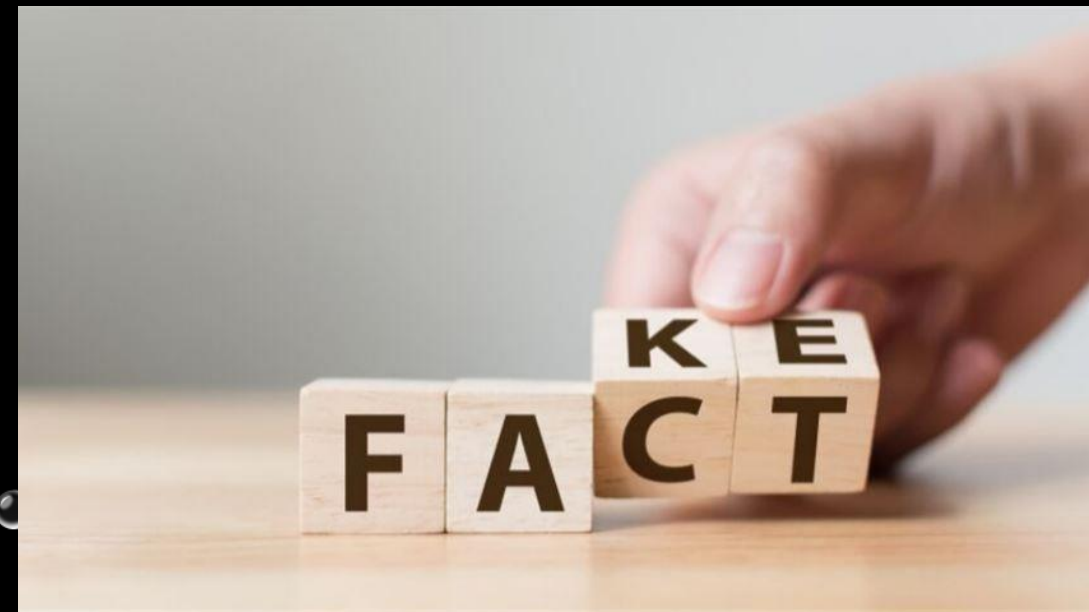
Proč tyto strategie tak dobře fungují?

NÁSTROJE MANIPULACE VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ II: INFORMAČNÍ ŠUM A ZNEJISTĚNÍ

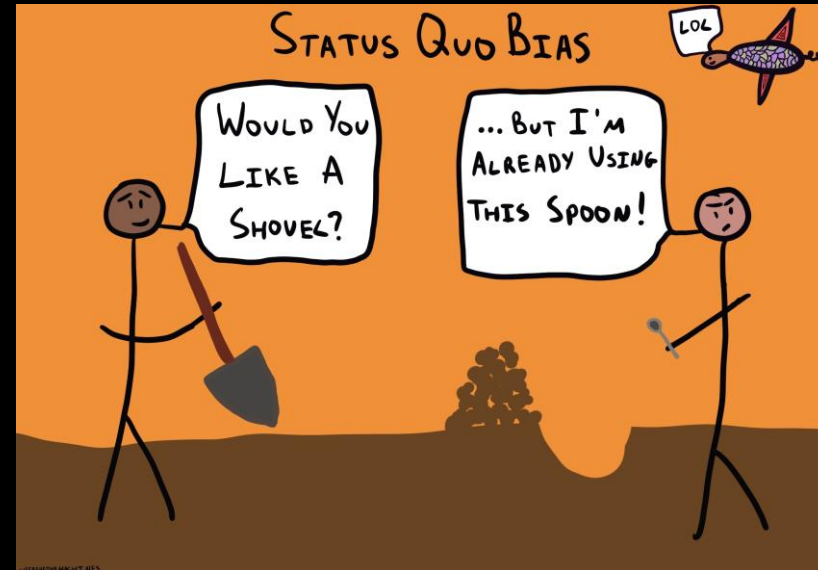
- Opakování a zdůrazňování tvrzení bez podložení, jako by se jednalo o ověřenou a obecně přijatou skutečnost
- Selektivní prezentace důkazů
- Zaplavení informačního prostoru dezinformacemi (strategie znejistění)
- Nastrčený argument (*straw man*)
- Zástupný problém (*red herring*)

**K čemu vede soustavné vynořování
konfliktních tvrzení?**

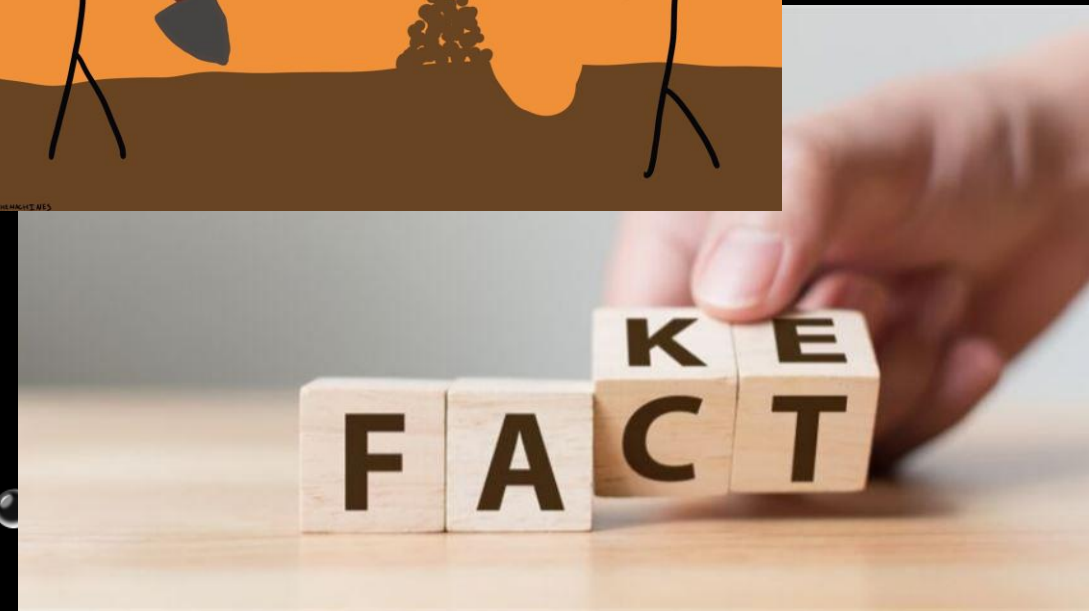

NÁSTROJE MANIPULACE VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ II: INFORMAČNÍ ŠUM A ZNEJISTĚNÍ

- Opakování a zdůrazňování tvrzení bez podložení, jako by se jednalo o ověřenou a obecně přijatou skutečnost
- Selektivní prezentace důkazů
- Zaplavení informačního prostoru dezinformacemi (strategie znejistění)
- Nastrčený argument (*straw man*)
- Zástupný problém (*red herring*)

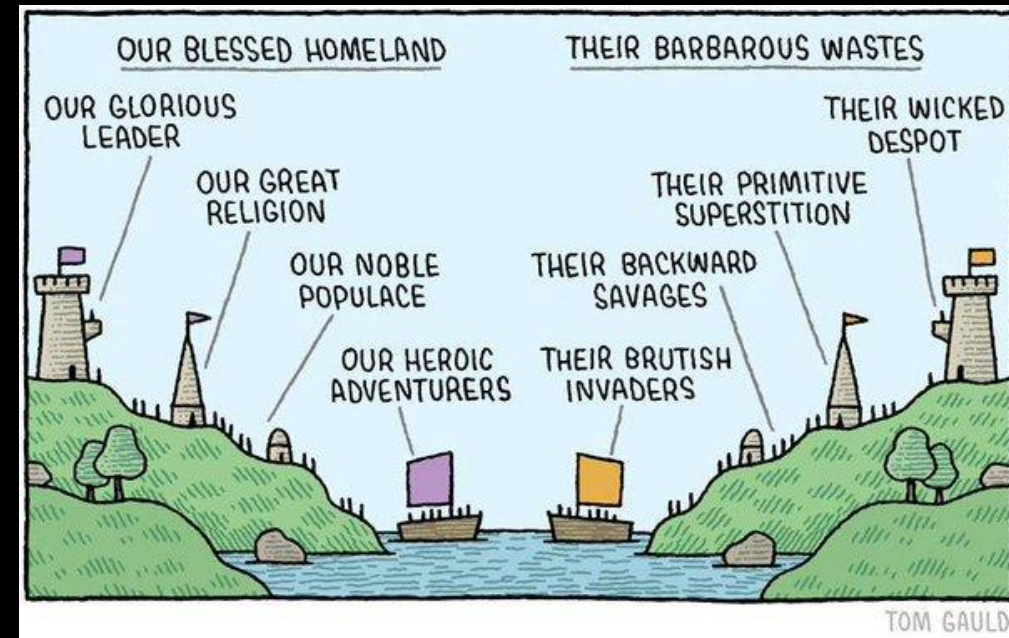

Zkreslení ve prospěch status quo – „raději nebudu nic dělat / měnit“

3. UVĚDOMUJI SI, ŽE JSEM ZAUJATÝ. VŽDYCKY.

- Uvažujeme tzv. „bayesovským“ způsobem – všichni jsme předpojatí a nové informace pouze pozměňují to, co si myslíme.
- Obvykle jsme motivováni realitu vnímat určitým způsobem. Problém nastává, když věříme nebo se přesvědčujeme, že tomu tak není.
- Emoce a preference nejsou argumenty. **Mají emoce a preference v diskusi přesto své místo?**

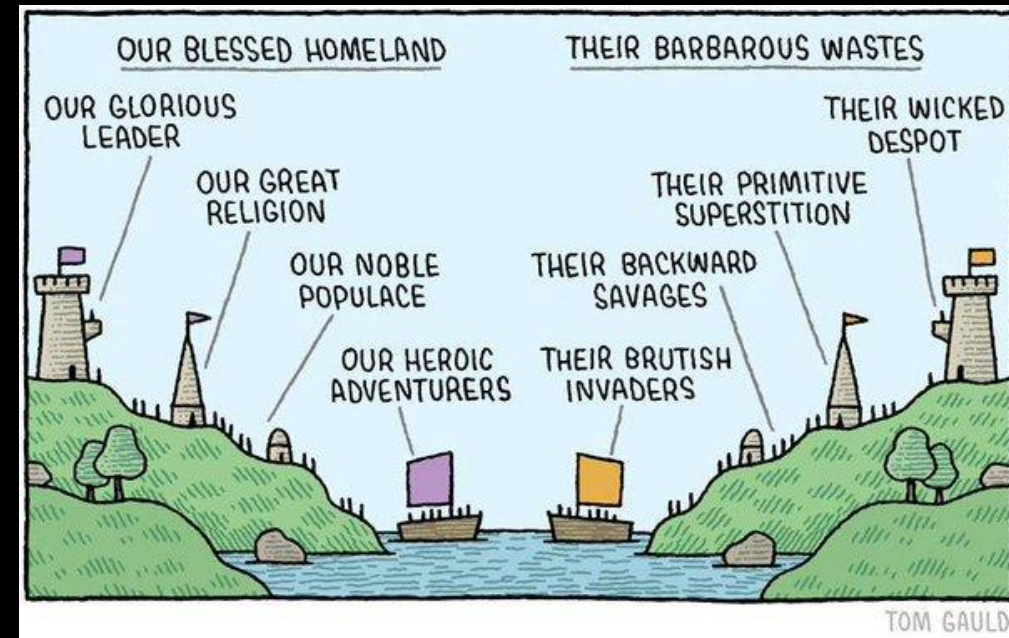

The background features a dark, textured surface with a faint silhouette of a person's head and shoulders. Overlaid on this are several interlocking gears of various sizes, rendered in a light, golden-brown color. The overall aesthetic is intellectual and mechanical.

JAKÝ JE VZTAH INTELIGENCE,
VZDĚLÁNÍ A KRITICKÉHO
MYŠLENÍ?

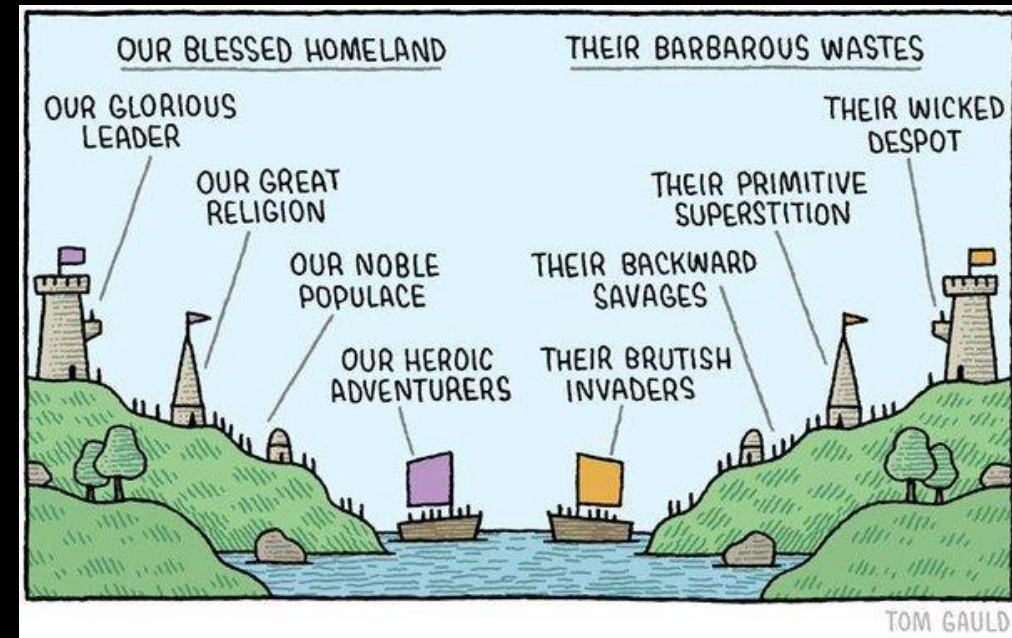
3. UVĚDOMUJI SI, ŽE JSEM ZAUJATÝ. VŽDYCKY.

- Uvažujeme tzv. „bayesovským“ způsobem – všichni jsme předpojatí a nové informace pouze pozměňují to, co si myslíme.
- Obvykle jsme motivováni realitu vnímat určitým způsobem. Problém nastává, když věříme nebo se přesvědčujeme, že to tak není.
- Emoce a preference nejsou argumenty. **Mají emoce a preference v diskusi přesto své místo?**
- Vysoká inteligence a vzdělání usnadňují získávání potřebných dovedností (a mohou redukovat tzv. **Dunning-Krugerův syndrom**), bez rozvíjení těchto dovedností však mohou někdy paradoxně bránit kritickému myšlení, protože člověk je více přesvědčivý pro sebe i okolí (i zkreslené argumenty mohou znít velmi chytře, obzvlášť když lidé nemají přístup k dalším informacím!).

CO SE ZAUJATOSTÍ...?

- Ptám se, jak to může být jinak.
- Ptám se, co by se muselo stát, abych přestal věřit tomu, čemu věřím (**vyvrátitelnost tvrzení**).
- Mám na paměti principy kritické diskuse a znám běžná úskalí (heuristiky, zkreslení...).
- Rozpoznávám, kdy mě začínají ovládat emoce. Ptám se, jak bych daný argument přijmul od oponenta.
- Neúčastním se kritické diskuse, pokud je moje emoční zaujetí příliš silné.

4. PŘIJÍMÁM ODPOVĚDNOST ZA SVÉ VÝROKY

- Předkládání klamlivých a překroucených výroků a pseudo-důkazů může mít závažné důsledky právě kvůli tomu, že běžné každodenní uvažování lidí stojí na heuristikách. Kromě toho se takto zdržuje řešení, plýtvá se zdroji a podkopává se důvěra a respekt zúčastněných.
- Příklad: **Heuristika dostupnosti** – vzbuzení nejistoty, lidé nemají prostředky a dovednosti si informaci ověřit tak, aby měli jistotu, nastává zkreslení v prospěch status quo (např. odkládání intervence).

PRÁVO VYJÁDŘIT NÁZOR **NEZNAMENÁ**, ŽE:

- Nesmím být za svůj názor kritizován
- Můj názor nesmí být napadán protiargumenty
- Lidé si o mně jako člověku nesmí utvářet negativní názor na základě mých postojů a svobodně ho vyjadřovat
- Nenesu důsledky za negativní dopady toho, co řeknu
- Mohu beztrestně šířit bludy jako fakta (názor ≠ skutečnost)
- Mám nárok prezentovat svůj názor na jakékoli platformě, jakou si zvolím
- Ostatní jsou povinni poslouchat můj názor a brát jej vážně

Jsou subjektivní názory vůbec důležité? Máme je zohledňovat? Proč?

5. MUSÍ BÝT PEČLIVĚ DODRŽENY PRAVIDLA LOGIKY!

- Existuje celá řada logických chyb, kterých se lidé v každodenním uvažování automaticky dopouštějí. Jsou snadno detekovatelné pomocí specifických testovacích otázek. Správné Logické usuzování je ale dovednost, která se musí naučit.
- Člověk, který nerozumí principům logiky a není otevřen odhalování chyb ve svém usuzování, nemůže být plnohodnotným účastníkem kritické debaty!
- I když nedovedu předložit dobrý argument s důkazy, mohu klást relevantní otázky k argumentům oponenta.

6. I DOBRÝ INDUKTIVNÍ ARGUMENT MŮŽE VÉST KE ŠPATNÉMU ZÁVĚRU.

- Nepodložený nebo slabě podložený výrok se může později čistě náhodou ukázat jako pravdivý, což ale neznamena, že se jednalo o dobrý argument!
- Naopak možnost, která je přijata jako nejlépe podložena, se může ukázat jako mylná s příchodem nových informací.
- Kritické myšlení obnáší uvědomování si míry rizika a toho, že člověk pouze dělá to nejlepší, co může, aby co nejlépe vyhodnotil situaci tady a teď.
- Pozor na **hindsight bias** – „po bitvě je každý generál!“

JE DOBRÉ SNAŽIT SE VŽDY MĚNIT
NÁZOR LIDÍ, S KTERÝMI NESOUHLAŠÍM
V PODLE MNĚ ZÁSADNÍ VĚCI?

JE ARGUMENTACE TO SAMÉ JAKO
PŘESVĚDČOVÁNÍ?

**KDE JE NEJLEPŠÍ ZAČÍT, KDYŽ CHCI
ROZVINOUT SVOJI SCHOPNOST
KRITICKÉHO MYŠLENÍ A ARGUMENTACE?**

NÁMĚTY, KTERÁ VÁM MOŽNÁ NENAPADLY...

- Kurz kritického myšlení – osvojení principů
- **Začít od sebe a své referenční skupiny** – „Je toto dobrý argument? Přijal bych takovéto zdůvodnění od oponenta? Dopouští se osoba nebo médium, kterému jinak důvěřuji nebo se s ním ztotožňuji, nějaké problematické strategie v prezentaci argumentů a snaze lidi přesvědčit? Kde vidím možné konfirmační zkreslení? Jaké alternativy nezvažují?“
- V debatě s oponentem se spíše než na komunikaci svého postoje a vyvracení tvrzení, s kterými nesouhlasím, zaměřit na **důsledné reflektování postoje druhé strany** – pomoci jí verbalizovat argument tak, jak je zamýšlen („Je toto to, co si myslel?“)
- Hledání **společné půdy** – v čem spolu souhlasíme?
- Otevřené přiznávání omylů jako samozřejmost a schopnost měnit názor na základě nových informací jako silná stránka osobnosti

DĚKUJI ZA POZORNOST!

